

Prawa dziecka w przedszkolu

„Każdy człowiek ma prawo do odmiennego stanowiska w danej sprawie, do realizacji swoich osobistych celów, pragnień czy zainteresowań, a także odznacza się cechami psychicznymi właściwymi tylko dla siebie...”

Konwencja Praw Dziecka ratyfikowana przez sejm RP w czerwcu 1991 roku przyznaje dziecku pełnię praw. Podkreśla się w nich przede wszystkim podmiotowość dziecka, konieczność zapewnienia (ze strony dorosłych) warunków prawidłowego rozwoju jego osobowości. (Wójcik D., 1999, s. 19)

Mówi się o potrzebie poszanowania przez wszystkich dorosłych tożsamości dziecka, jego godności i prywatności. Stwierdza się, że dziecko z uwagi na swoją niedojrzałość umysłową, emocjonalną, biofizyczną i społeczną wymaga opieki i ochrony. Najważniejszą zasadą dla rodziców, dorosłych i instytucji zajmujących się dziećmi, jest zasada kierowania się dobrem dziecka. Konwencja o Prawach Dziecka (art. 1) stanowi, iż dziecko: „oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej 18 lat, chyba, że zgodnie z prawem od-noszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”. Definicja ta obejmuje dzieci i młodzież znajdującą się w różnych etapach rozwojowych, dlatego inaczej wyglądają uprawnienia bardzo małych dzieci, a inaczej starszej młodzieży. Inaczej też przebiega rozwój dziecka w wieku przedszkolnym i młodzieży w wieku 16 – 18 lat. Rozwój dziecka łączy w sobie rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny, z możliwością rozumienia przez dziecko określonych norm społecznych, moralnych i prawnych określonych sytuacji. Istotne są związki emocjonalne dziecka z najbliższym otoczeniem: rodzicami, rodzeństwem, rówieśnikami oraz innymi osobami dorosłymi.

Proces rozwoju i osiągnięcia przez człowieka pełnej dojrzałości trwa długo. Prof. Maria Żebrowska wyodrębniła 6 faz rozwojowych:

- niemowlęstwo - pierwszy rok życia
- wiek poniemowlęcy - od 1 do 3 lat
- wiek przedszkolny - od 3 do 7 lat
- młodszy wiek szkolny - od 7 do 11-12 lat
- wiek dorastania - od 11-12 do 17-18 lat
- wiek młodzieńczy - od 18 do 24 lat.

Czy właściwości rozwoju dziecka znajdują odbicie w Konwencji? Przyjęte w Konwencji rozwiązania i zawarte tam postulaty i prawa uwzględniają wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej dziecka. Dziecko jako jednostka niesamodzielna i zależna od dorosłych, potrzebuje wsparcia, pomocy i opieki - do życia. Konwencja wyraźnie podkreśla podmiotowość dziecka, gwarantuje mu poszanowanie jego godności, niezależnie od wieku i stopnia rozwoju. Są to prawa, które mają najbardziej uniwersalny wymiar. „O prawie dziecka do szacunku, do miłości, o traktowaniu dziecka jako równorzędnego partnera i poważnym pod-chodzeniu do jego potrzeb i możliwości – pisał ponad pół wieku temu Janusz Korczak. A głoszone przez siebie zasady realizował w praktyce. (Wójcik D., 1999, s. 28)

W prawidłowym rozwoju dziecka istotną rolę odgrywa zabawa, dzięki której dziecko poznaje świat, nawiązuje kontakty ze środowiskiem, rozwija swoje zainteresowania. Duże znaczenie ma zdobywanie i pogłębianie wiedzy, rozwijanie zdolności dziecka, kształtowanie jego twórczego uczestnictwa w życiu społecznym. Dlatego Konwencja zapewnia dziecku prawo do zabawy i wypoczynku, wykorzystywania wolnego czasu, prawo do nauki i wszechstronnego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Wskazuje, że nauczanie dziecka po-winno być ukierunkowane nie tylko na zdobywanie wiedzy, rozwijanie zdolności, ale też na kształtowanie w nim szacunku dla praw człowieka – przygotowanie do życia „w wolnym społeczeństwie w duchu zrozumienia pokoju i tolerancji” (art. 28, 29, 30).

Uwzględniając wiedzę psychologiczną w Konwencji uwzględniono ochronę dziecka przed wszelkiego rodzaju przemocą fizyczną i psychiczną w rodzinie i poza nią (art. 19). Przewiduje się nie

tylko ochronę, ale i pomoc w sytuacji, gdy dziecko jest krzywdzone i zaniedbywane, wyzyskiwane i wykorzystywane seksualnie. Przedszkole jak inne placówki oświatowe jest instytucją odpowiedzialną za dziecko (art. 572 Kodeksu postępowania cywilnego). „Przepis ten umożliwi państwu pełniejszą realizację obowiązku państwa, sprawowania kontroli nad prawidłowością wykonywania obowiązków rodziców wobec dziecka, obciążając również tym obowiązkiem ciała społeczne i uaktywniając działalność odpowiednich organów administracyjnych państwa. Przepis ten ma ogromne znaczenie w realizacji przyjętej w Konwencji odpowiedzialności za dziecko” (Stojanowska W., 1999, s. 46).

Przedszkole jest jedną z instytucji państwowych, które mają wspomagać rodzinę w spełnianiu obowiązków nałożonych na nią przez Konwencję Praw Dziecka. Jednym z przejawów dążenia do zapewnienia dziecku optymalnych warunków rozwoju jest współdziałanie rodziny i przedszkola jako środowiska, w którym ten rozwój przebiega. Właściwe relacje między rodzicami i nauczycielami są szansą na ustalenie wspólnego kierunku działań wychowawczych i zapewnienia harmonijnego rozwoju dziecka. Najczęściej wymienianą słabością, a jednocześnie zagrożeniem współczesnej polskiej rodziny, której znajomość jest niezbędna nauczycielom do właściwego zaplanowania procesu współdziałania jest:

- osłabienie więzi emocjonalnych między członkami rodziny,
- dezintegracja w oddziaływaniach wychowawczych rodziny, spowodowana brakiem wzorca życia rodzinnego i malejącym autorytetem rodziców,
- niski poziom kultury pedagogicznej rodziców, powodujący trudności wychowawcze,
- niekorzystne proporcje udziału matek i ojców w opiece i wychowaniu dzieci
  - zbyt małe zaangażowanie ojców,
- duży, niekontrolowany wpływ mediów na wychowanie, wypierający aktywne, wspólne formy spędzania czasu,
- pogorszenie warunków życia i sytuacji finansowej,
- przeciążenie rodziców pracą zawodową,
- nietrwałość współczesnej rodziny – wzrost rozwodów i rodzin niepełnych,
- wzrost liczby rodzin patologicznych (za: Szumna D., 2002, s. 335).

Przedszkole jako intencjonalnie tworzone środowisko wychowawcze stawia sobie za cel wspieranie rozwoju osobowości dzieci od 3 do 6 roku życia oraz wszechstronne przygotowanie ich do nauki w szkole. Troska o dziecko przejawia się w tworzeniu optymalnych warunków do rozwijania możliwości każdego wychowanka w toku stałego i świadomego obserwowania jego potrzeb i aktywności. Niesienie pomocy rodzicom pracującym zawodowo, w zakresie sprawowania opieki nad dziećmi nakłada na przedszkole określony rytm i czas pracy. Do zadań przedszkola obok funkcji stymulujących wyraźne jest dążenie placówki do kompensowania dziecku niedoborów poprzednich środowisk wychowawczych oraz korygowania wad i parcjalnych zaburzeń rozwoju. Koniecznym warunkiem, aby dziecko mogło bez ograniczeń, w pełni korzystać z oferty edukacyjnej przedszkola, jest jego przystosowanie do nowego środowiska. Przystosowanie jest związane najpierw ze sferą emocjonalno – społeczną dziecka (podstawową w jego rozwoju), dlatego ranga tego zagadnienia jest doniosła i wymaga respektowania go w praktyce pedagogicznej przez nauczycieli przedszkola. Nauczanie dzieci czegoś wymiernego jest zadaniem łatwiejszym do realizacji w przedszkolu, niż realizacja zadań dotyczących doznawanych przez dziecko jakości przeżyć emocjonalnych, poznawania własnego „ja”, budowania poczucia własnej wartości, wiary we własne siły itp. Nauczyciel kreuje środowisko wychowawcze, przez jego materialne wyposażenie, tworzenie sytuacji wychowawczych, zaspokajanie potrzeb dziecka, aranżowanie atmosfery emocjonalnej w grupie. Nauczycielka jest osobą najbliższą i najsilniej związaną z wychowankiem i przez to ma ogromny wpływ na jego wychowanie i rozwój. Przedszkole jest jedną z pierwszych instytucji, z jaką styka się małe dziecko i właśnie w niej muszą być przestrzegane Prawa Dziecka. Przedszkole ma ściśle określoną organizację w statucie przedszkola, w którym musi być uwzględniona Konwencja o prawach dziecka. Konwencja ta określa dwa artykuły (art. 28, 29) omówieniu spraw związanych z prawem dziecka do nauki. Podstawowym dokumentem oświatowym opartym na wymienionych wcześniej artykułach Konwencji o prawach dziecka jest ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku. Na podstawie ustawy o systemie oświaty system szkolny zapewnia „zmniejszenie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju”. Na tej podstawie określone są obowiązujące w całym kraju ramowe plany nauczania, minima programowe, zestaw dopuszczonych do użytku podręczników, warunki przyjmowania uczniów, oraz wymagane kwalifikacje nauczycieli. Nauczanie podstawowe jest obowiązkowe i bezpłatne, dlatego też „zerówki” przedszkolne są

również bezpłatne. Już podczas rekrutacji dzieci do przedszkola realizowana jest zasada równouprawnienia dzieci urodzonych poza małżeństwem z dziećmi urodzonymi w małżeństwie, gdyż pierwszeństwo w przyjęciu dzieci do przedszkola mają dzieci sześciolatki, dzieci matek i ojców samotnie je wychowujących, matek i ojców, wobec których orzeczono znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności bądź całkowitą niezdolność do pracy, albo niezdolność do samodzielnej egzystencji, a także dzieci z rodzin zastępczych. (Rozporządzenie MEN z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do publicznych przedszkoli i szkół oraz przechodzenia z jednego typu szkół do innych). Do przedszkoli publicznych uczęszczają również dzieci z tzw. małżeństw mieszanych – o odmiennym kolorze skóry i poglądach religijnych. Współdziałają w grupach rówieśniczych jako równoprawni członkowie zespołu. Nauczyciele przedszkola w myśl Konwencji zapoznają się z sytuacją bytową dziecka, by w przypadku zaistniałych nieprawidłowości mogli pomóc dziecku. Obserwują zachowanie i reakcje dziecka, wysłuchują jego zwierzeń i odpowiednio reagują w przypadku stwierdzenia znęcania się nad dzieckiem lub jego wykorzystywania seksualnego (art. 1-4, 23,24). Nauczyciele wychowania przed-szkolnego prowadzą indywidualny tok nauczania z dzieckiem zdolnym, wspólnie z rodzicami wypracowują najlepsze drogi stymulacji rozwoju dziecka, w razie zaistnienia konieczności kierują dziecko do Poradni Psychologicznej – Pedagogicznej, tylko po uprzednim uzyskaniu zgody rodziców. W przypadku uczęszczania do przedszkola dzieci niepełnosprawnych, stwarzają im warunki do tego, aby mogli: radzić sobie ze swoimi problemami i przeżyciami wynikającymi z niewłaściwych postaw zdrowych kolegów, nauczyli się posługiwania sprzętem, umożliwiającym uczestniczenie we wszystkich sferach działalności dziecka, wykorzystywać czas wolny na wspólną zabawę, ze zdrowymi rówieśnikami. Dzieciom zdrowym uświadamiają proces rewalidacji i uwrażliwiają ich na problemy osób niepełnosprawnych, ze szczególnym podkreśleniem, że niepełnosprawność jest jedynie jedną z cech utrudniających osobom nią dotkniętym funkcjonowanie, ale nie wyklucza udziału niepełnosprawnych w życiu społecznym (art. 12 - 14). Dzieci w przedszkolu mają swobodę wypowiedzenia własnych myśli, formułowania własnych ocen i wyciągania wniosków z przeżytych doświadczeń i obserwacji, w formie ustnej, pisemnej i artystycznej, otrzymują informacje na nurtujące pytania (art. 6 - 8). W trakcie pobytu dziecka w przedszkolu realizowane są zajęcia umożliwiające dzieciom swobodny i nieograniczony dostęp do kultury (spotkania teatralne, program edukacji plastycznej, koncerty muzyki poważnej, spotkania z folklorem itp.). Propozycje kulturalne stają się nadbudową programu edukacyjnego, uczą wnikliwego patrzenia na otaczający świat, przyczyniają się do rozwoju osobowego i duchowego dziecka (art. 15). W trakcie zajęć gimnastycznych prowadzone są ćwiczenia korekcyjne zapobiegające niekorzystnym zmianom chorobowym dzieci, zwraca się uwagę na stan zdrowia i kondycję fizyczną dzieci (art. 16 - 18). Odpowiednio zaplanowany rozkład dnia w przedszkolu uwzględnia wypoczynek, przestrzega higieny umysłowej, a organizowane wycieczki i zajęcia sportowe na świeżym powietrzu są najlepszą formą aktywnego wypoczynku (art. 19 - 22). Zbyt mocne są dzisiaj uwarunkowania środowiskowe, aby sprawami wychowania mogła zająć się tylko szkoła, czy przedszkole. Rodzi się więc silna potrzeba włączenia wszystkich instytucji społeczno – politycznych, a w szczególności rodziny, przedszkola, szkoły, placówek wychowania pozaszkolnego, rad osiedli i organizacji młodzieżowych do realizacji wychowania integralnego. „kilkuletnie badania eksperymentalne wykazały, że zintegrowane oddziaływanie instytucji społeczno – politycznych, placówek kulturalnych, organizacji młodzieżowych wpłynęły na wyraźną intensyfikację procesu opiekuńczo – wychowawczego, przy czym wiodąca rola przypadła tu szkole, a więc instytucji stanowiącej ramię państwa” (Stojanowska W., 1999, s. 49). Państwo więc inspiruje, integruje i koordynuje proces opiekuńczo- wychowawczy, realizując obowiązki nałożone przez art. 19 Konwencji w zakresie działań w dziedzinie społeczno – wychowawczej. „Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem dzieci, troską o ich zdrowie, a także szanowania godności osobistej ucznia” (art. 4 ustawy o systemie oświaty).

Charakterystyczne dla Konwencji jest postrzeganie dziecka jako osoby posiadającej swoje prawa. Tym sposobem nauczanie może jedynie umożliwiać rozwój, tworzyć warunki, dopomagać, ale to ONO pozostaje najważniejsze.

LITERATURA

1. Bentyń A., „Prawo dziecka do nauki”, w: red. Smyczyński T., rozdział XVI, Poznań 1999 r.
2. Borecka I., Adamek D., „Konwencja praw dziecka – kilka uwag dla rodziców, nauczycieli i nadzoru pedagogicznego”, WOM w Wałbrzychu, 1992 r.
3. Cywińska M., „Zjawiska konfliktowe wśród dzieci przedszkolnych”, cz. I, w: Wychowanie w Przedszkolu Nr 7, 1999 r.
4. Lubowiecka J., „Przystosowanie psychospołeczne dzieci do przedszkola”, WSiP, Warszawa 2000 r.
5. „Konwencja o prawach dziecka”, PK-UNICEF 1994 r.
6. „Konwencja o prawach dziecka: wybrane zagadnienia prawne i socjalne”, PK-UNICEF, Impuls, Kraków 1993 r.
7. Rozporządzenie MEN z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do publicznych przedszkoli i szkół oraz przechodzenia z jednego typu szkół do innych (Dz. U. NR14, poz. 132)
8. Stojanowska W., „Odpowiedzialność państwa, organów samorządowych, organizacji społecznych za dziecko”, w: „Konwencja o prawach dziecka, analiza i wykładnia”, red. Smyczyński T., rozdział V, Poznań 1999 r.
9. Szumna D., „O nową jakość pedagogicznych relacji przedszkola i rodziny”, w: Wychowanie w Przedszkolu Nr 6, 2002 r.
10. Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz. U. Nr 95 z 1991 r., poz. 425)
11. Wieruszewski R., „Ochrona dziecka przed dyskryminacją” w: „Konwencja o prawach dziecka, analiza i wykładnia”, red. Smyczyński T., rozdział VI, Poznań 1999 r.
12. Wójcik D., „Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży a prawa gwarantowane przez Konwencję o prawach dziecka”, w: „Konwencja o prawach dziecka, analiza i wykładnia”, red. Smyczyński T., rozdział III, Poznań 1999 r.